

Ernst Weiß

Jarmila

Een liefdesgeschiedenis uit Bohemen

Vertaald door Dineke Bijlsma

Van Gennep Amsterdam

Toen ik een jaar geleden in de herfst van Parijs naar Praag wilde reizen, merkte ik in de auto, vlak voor het station, dat ik mijn horloge thuis onder het hoofdkussen had vergeten. Ik bracht de wagen tot stilstand en zocht naar een horlogerie om een goedkoop nikkelen horloge te kopen. Er was alleen een eenheidsprijzenwinkel in de buurt. Je had hier opvallend mooie horloges, die niet meer dan 35 francs kostten. Ik kocht zo'n horloge en volgde tijdens de tamelijk lange reis met aandacht hoe het liep. Eerst liep het ding in een tijdsbestek van elf uur een kwartier achter, maar daarna galoppeerde het er met een half uur voorsprong in de volgende dertien uur vandoor. Echter zodra ik in Praag was

aangekomen, gaf het horloge, vergeleken met de grote stationsklok, ondanks alles bijna de juiste tijd aan. Ik ging naar een hotel. Ik had de tijd. Ik wandelde naar beneden, naar de kade van de Moldau. De bruggen die over de stille, leikleurige, slechts door enkele modderbruine visaken bevaren en van stuwdammen voorziene stroom voerden, zijn onbeschrijflijk mooi, zowel de oude als de nieuwe.

Natuurlijk had ik mijn horloge vanaf de brug in de rivier kunnen gooien en de verleiding was groot. Maar ik hield het niet alleen, ik vertrouwde het, me met gebaren verstaand makend, toe aan een kleine horlogemaker aan de linkeroever van de rivier, die het in een paar uur voor 39 kronen voor me in orde maakte. Dat wil zeggen, zo in orde dat het vanaf dat moment, helemaal zoals het daar zin in had, ervandoor spurte of stug bleef hangen, als een kind dat zich tijdens een wandeling door zijn maar al te geduldige ouders met tegenzin laat meeslepen, maar zich van tijd tot tijd toch uit hun handen losrukt om andere kinderen of een hond achterna te lopen, of om naar de etalage van een speelgoedwinkel te rennen. En zoals kinderen van welke leeftijd dan ook, honden van welk ras dan ook, me betoveren, fascineren en bespelen, zo amuseerde het horloge me ook, dit wonder der moderne techniek en handig voortbrengsel van de massa-industrie, en ik maakte mezelf wijs dat ik er voor mijn paar francs plus 39 Tsjechische kronen al genoeg plezier aan had beleefd.

Maar ik had er niet op moeten vertrouwen. Natuurlijk stelde het me teleur en ik miste een belangrijke bespreking waarvoor ik vanuit Parijs telefonisch met een zakenvriend een afspraak had gemaakt, in een koffiehuis aan de Wenzelsplatz. Ik was van plan om van deze agent dertig ton Boheemse appels, middenklasse, te kopen en rekende al op de provisie om dringende schulden in Parijs te betalen.

Het was al laat in de middag. Ik zat aan mijn derde kop koffie op het terras van het koffiehuis dat zich op de eerste verdieping van een prachtig gebouw bevond. De zon scheen nog met behoorlijk veel kracht op het monument van de heilige Wenzel, voor het museum, waar de heilige held door tal van prachtige, bewapende, bronzen paarden en dito ridders is omringd. Nu braken de schuine avondstralen op de sterke achterhand van een monumentenpaard dat in zijn roerloze glorie daar stond, zijn ogen op het flauw oplopende, met mensen afgeladen plein gericht.

Aan de kant van de met mensen, trams en auto's afgeladen straat (de Wenzelsplatz is eigenlijk een heel brede, prachtig mooie avenue, die zijns gelijke in Europa niet heeft), verdrongen straatverkopers elkaar, hun waar voor zich op de straatstenen uitgespreid of op kleine planken in de ingangen van de huizen opgestapeld. Er waren venters met allerlei soorten heerlijke appels (geen middenklasse), maar er waren er ook met spie-

gels zonder rand, dunne metalen kammen, bolvormige – vanbuiten rode, vanbinnen honingkleurige – Slowaakse bergkazen, goedkope stevig genaaide dassen, sinaas-appels, bananen, handgeklost kant, bont boerenborduurwerk; allerhande goedkope spullen. Natuurlijk waren het meestal de kinderen die bleven staan en hun ouders wilden overhalen iets te kopen, en ik zag vanaf mijn terras zelfs goedgeklede witgehandschoende kinderen aan de hand van hun moeder of gouvernante trekken, om van de armere, bleke nog maar te zwijgen.

In een huisportaal, recht tegenover me, zag ik een nog jonge – maar niet meer heel jonge – straathandelaar met een fijnbesneden, zij het enigszins verbeterd, gezicht. Hij had voor zich op de grond een geschaafde plank neergezet waarop tal van kunstvogeltjes zich door elkaar bewogen; trippelend en pikkend, aangedreven door een inwendig mechaniek, met de schokkerige bewegingen die kippen eigenlijk altijd eigen zijn. Ze waren dan wel van hout, maar het materiaal verdween onder het kunstverenkleed: opgeplakte fijne donsveren, wit, knalgeel en zwart. Meestal stond de handelaar er als in gedachten verzonken bij, en wanneer er een kind kwam, liet hij gewillig het speelgoed onderzoeken, want kinderen willen precies weten wat er binnenin hun speelgoed gebeurt. Wanneer ze verleggen weggingen, zonder iets te hebben gekocht, glimlachte hij zelfs naar hen. Hij had iets aparts over zich. Ook hij had wel iets vogelachtigs, maar niet de koddige onrust van het kippenvolk.

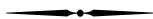
Af en toe zette hij een van de vogeltjes, dat gevallen was, overeind, zonder daarbij zijn blik van de straat af te wenden. Waarschijnlijk was hij bang om door een politieagent wegens ongeoorloofde straathandel te worden gearresteerd. Vaak streek hij een vogeltje onder de borst en wond een kleine verborgen veer op. Het dier kwam opnieuw in beweging, draaide hortend en trippelend rond, met zijn vastgelijmde gele snavel op de grond pikkend, alsof hier iets te vinden zou zijn. De zon ging onder. De gloed had zich allang van het brede kruis van het paard van de heilige Wenzeslaus naar de zwaanachtig gebogen hals verplaatst. Het had geen zin nog langer op mijn zakenvriend te wachten. Mijn nieuwe horloge gaf een onzinnige tijd aan.

Toen ik nog een keer de straat in keek, waren al veel vogeltjes verkocht, nog maar vijf of zes speelden hun spel. Maar nu pakte de man ze opeens haastig bij elkaar, stopte ze in een doek, waarin ze verder spartelden, nam de plank onder zijn arm en begon te lopen. Maar ik zag geen politieagent voor wie hij zou hebben moeten vluchten en de andere ‘wilde’ straathandelaren werkten rustig door.

Voor wie was de vogelhandelaar gevlucht? Toch niet voor die dikke rondruggige, al grijsharige man in muiskeurige jas met de statige zwarte bolhoed op zijn hoofd, die tussen een knappe, ongeveer tienjarige jongen en een donkerblonde, enigszins verbitterd kijkende en een rare ‘vooorlogse’ hoed dragende, vrouw kwam

aanstappen? Deze drie mensen liepen zonder te praten en, zoals het me leek, zonder enig idee van hun beangstigende uitwerking te hebben, de Wenzelsplatz op. Ze verdwenen achter het museum in het park.

De lantaarns begonnen te schijnen, een betoverende aanblik op het flauw oplopende plein. Ik was moe en vertrok. Mijn horloge tikte. Dat was het enige dat het kon. En daarop had ik vertrouwd! Ik was woedend.

Zou ik al gaan eten? Op mijn horloge was het pas een paar minuten over zes. Op de een of andere manier had ik het gevoel dat het eerst op half zeven had gestaan, maar dat was immers onmogelijk. Geen horloge ter wereld kan tegelijkertijd voor- en achterlopen. Ik ging dus lusteloos op een van de banken in het park zitten dat achter het museum begint en zag, niet ver bij me vandaan en nog steeds ernstig, zwijgzaam en plechtstatig, de drie mensen van daarnet: de mooie, blonde knaap (de lantaarns schemerden en ik zag zijn prachtige, lichte haar vanonder zijn iets te grote, Engelse hoed uitsteken), zijn vader, de dikke, gedrongen man, en zijn moeder, de kregelige, verkommerde vrouw. De jongen was

levendig en ongeduldig, hij had waarschijnlijk graag met de andere kinderen gespeeld, die elkaar op deze mooie herfstavond tussen de struiken achternazaten en daarbij schrille kreten uitstootten, als waren ze meeuwen op de Moldau. Maar zijn ouders hielden hem in toom met hun blikken, ja, ze dwongen hem zijn handschoenen weer aan te trekken en zijn handen op zijn knieën te leggen.

Ik stond gauw op. Er wachtten namelijk al een stuk of wat mensen op mijn bank, want het was de enige die in het donker stond. Twee liefdespaartjes stormden er meteen op af, maar een man in zijn eentje was hen voor, met een pakje onder zijn arm, de kraag van zijn jas hoog opgezet. Hij kwam me bekend voor. De manier waarop hij naar me keek, was apart, namelijk met slechts één oog terwijl het andere ronddwaalde. Zo kijken mensen die hun werk overwegend met één oog verrichten, dus bijvoorbeeld horlogemakers, schutters en artsen die achter de microscoop zitten. Dit deed me weer aan het domme horloge denken. Maar pas toen ik de trap naar het plein al afliep, realiseerde ik me dat het de handelaar met de kunstvogeltjes was.

Ik ging weer terug, ik had toch niets beters te doen. Maar toen ik langs hem liep, zag ik dat zijn ogen (eigenlijk het rechter) met een onbeschrijflijke uitdrukking erin, half haat, half liefde, onafgebroken op de drie mensen waren gericht, die hij zag, maar die hem niet konden zien.

Ik verliet het park. Het was drukkend. Er zat regen in de lucht. Of waren het de dampen die hier, zoals in alle smalle dalen, 's avonds van de rivier opstijgen? Ik liep door talrijke, voornamelijk smalle straten naar de oever beneden, die zich van verre door een smalle, dichte parrelketting van prachtige straatlantaarns en booglampen aankondigde. Ik dacht aan niets, of toch, ik dacht aan de speelgoedhandelaar met zijn met veren beplakte marionetten – en aan ganzen.

Dat jammerlijke kreng van een horloge van me had me op weg van Parijs hiernaartoe de aansluiting op de exprestrein in Neurenberg laten missen. Tijdens de rit met de langzame stoptrein, die ik in plaats daarvan had moeten nemen, had ik het Boheemse landschap beter leren kennen dan wanneer ik met de sneltrein zou zijn gegaan. We stopten bij een aantal kleine stations, grotere dorpen, piepkleine steden, een keer zelfs in het open veld.

Op de velden was de oogst al binnengehaald. De bossen, voor zover ze uit loofbomen bestonden (je had veel eiken en berken in Bohemen en in de dorpen schitterende linden), waren flink uitgedund, en de zwartachtige takken glansden hier en daar door het bonte gebladerde in de flauwe zon. Op de kale, maar nog steeds met stoppels bedekte velden, zag ik talloze troepen ganzen. Bohemen moet het land met de mooiste ganzen zijn. Hier voeden ze zich niet zoals in Frankrijk met visafval; ze worden al in de zomer vrijgelaten in het grasland, la-

ter in de stoppelvelden en in de herfst worden ze in huis vetgemest op geraffineerde en gruwelijke wijze. Behalve mooie, sneeuwwitte, sterke dieren zag ik ook andere, die me ziek leken, want ze hadden alleen nog maar de grote veren van hun vleugels. Op hun borst en buik daarentegen, waren ze kaal, stoppelig, roodachtig grijs, en ze marcheerden niet zo brutaal en zelfverzekerd als hun gezonde kameraden maar waggelden langzaam, schuw en angstig, en gingen de mensen uit de weg, met hun vleugels slaand en in woest gesnater uitbarstend zodra ze er eentje in het oog kregen. Ik vroeg een medereiziger naar de reden. Hij begreep me eerst niet, toen glimlachte hij en zei: 'Laat ú zich eerst maar eens levend plukken en laat u zich alle haren een voor een uittrekken terwijl ze u tegelijkertijd uw keel dichtdrukken en uw lichaam helemaal tussen hun knieën samenpersen! Dan zou ik u nog wel eens willen zien! En dat ieder jaar!' – Ik kreeg nu dus uitgebreid te horen hoe in de meeste streken van Bohemen de ganzen ieder jaar levend werden geplukt, zodat ze de prachtige, fijne, lichte donsveren leverden die mij in mijn volle, sneeuwwitte kussen in mijn Praagse hotel 's nachts zo goed hadden gedaan. Maar de gans levert niet alleen donsveren, maar ook huid, vet, vlees, maag, hart, lever, bloed! Zo goed als alles wordt ervan gegeten en je kunt er hier niet aan ontkomen.

Ik nam me voor vandaag ergens anders te gaan eten, misschien in de kleine, ouderwetse volksherberg, die me

was opgevallen toen ik de speelgoedhandelaar achterna was gegaan. Die bevond zich beneden het monument op de Wenzelsplatz, en ze hadden daar vast wel eenvoudige maar goede kost die niets met ganzen te maken had. In het voorbijgaan had ik vooral grote glazen met bijna zwart bier op de tafels gezien en betoverend slanke of bemoedigend forse, blonde of bruinharige serveersters, die gerechten en drankjes in enorme hoeveelheden op hun blote, stevige, mooie, witte armen droegen. En allerhande arm maar bierlustig volk dat er op lange houten banken vredig bij zat, rookte en dronk en zich in alle rust volpropte.

Ik keek gedachteloos op mijn horloge. Maar nu had het horloge zijn meesterstuk geleverd. Het stond zo stil als een steen, hoewel de veer tot het eind was opgewonden. En terwijl ik nog woest het fraaie, verchromde, nikkelen horloge heen en weer schudde, stapte ik de bedompte ruimte onder de dikke, gemetselde, gotische spitsbogen vol met tabaksrook, bier- en braad- en uienlucht binnen en keek om me heen. In een hoek tussen twee serveersters stond mijn vriend, de vogelhandelaar, en hij knipoogde naar mij en mijn jammerlijke horloge met zijn rechteroog.